

ԼԻԼԻԹ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՆԸ ՖՈՒԱԴ ՇԻՀԱԲԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ: ՇԻՀԱԲԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ (1958-1964թթ.)

1958թ. մայիսին Լիբանանում բռնկվեց առաջին քաղաքացիական պատերազմը, որն ավարտվեց սեպտեմբերի 23-ին, երբ Լիբանանի նոր նախագահ ընտրվեց բանակի նախկին գլխավոր հրամանատար գեներալ Ֆուադ Շիհաբը, իսկ վարչապետ նշանակվեց Ռաշիդ Քարունեն՝:

Երկրի նորընտիր նախագահի և նորանշանակ վարչապետի առջև կանգնած էին մի շարք խնդիրներ: Նախ ներքին ասպարեզում անհրաժեշտ էր վարել ճկուն և խորաթափանց քաղաքականություն, ինչը հնարավորություն կտար հավասարակշռություն պահպանել լիբանանյան բոլոր քաղաքական ուժերի և կրոնական համայնքների միջև, իսկ արտաքին ասպարեզում հավասարակշռել հարաբերությունները մի կողմից՝ արաբական աշխարհի, իսկ մյուս կողմից՝ Արևմուտքի հետ: Դրան զուգահեռ Լիբանանը կարիք ուներ լուրջ սոցիալական և տնտեսական բարեփոխումների, որոնք կնպաստեին երկրի սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի բարելավմանը:

Նոր նախագահին իր կառավարման վեց տարիների ընթացքում պատրաստակամորեն համագործակցում էր լիբանանյան բոլոր կրոնական, այդ թվում մահմեդական համայնքների հետ՝ առավել ակտիվորեն ընդգրկելով նրանց վարչական կառույցներում և ընդլայնելով վերջիններիս ներկայությունը երկրի կառավարման մարմիններում: Ֆուադ Շիհաբ-Ռաշիդ Քարամն կառավարությունն առաջ քաշեց երեք հիմնական սկզբունքներ, որոնց վրա պետք է հիմնվեր գործող կառավարության ներքին քաղաքականությունը.

1. Վարել ճկուն քաղաքականություն՝ հավասարակշռելով Լիբանանի քրիստոնյա և մահմեդական բոլոր համայնքները;

2. Լիբանանի առողջացման գործընթացի մեջ ներգրավել լիբանանյան մահմեդական, հատկապես ամենաշրջանցված շիական համայնքն ու սուննի համայնքի անապահով խավերին, ինչը կնպաստեր լիբանանյան հասարակության սոցիալական և տնտեսական բեռացման

նվազեցմանը և Լիբանանի ընդհանուր տնտեսական վիճակի բարելավմանը:

3. Հատուկ ուշադրություն պետք է դարձվեր Լիբանանում կրոնական, տոհմա-կլանային՝ զուամայի (zuama) ինստիտուտի վերացմանը: Ֆուադ Շիհաբը գտնում էր, որ Լիբանանը կարող էր հաղթահարել բոլոր դժվարությունները, էթն հաղթահարվեր կրոնադավանական, ընտանեկան, տոհմային շահերի առաջնայնությունը և ամրապնդվեր իրական, մեկ միասնական լիբանանյան ազգի գիտակցումը²:

Արտաքին քաղաքականության ասպարեզում Լիբանանը վերադառնում էր դրական չեզոքության և ռազմական դաշինքներին չմիանալու քաղաքականությանը: Ֆուադ Շիհաբը գտնում էր, որ Լիբանանը պետք է դառնա այն «նուրբ թելը», որ ընկած էր Արևմուտքի և արաբական աշխարհի միջև³: Նոր մախագահը մի կողմից սերտացնում էր իր հարաբերությունները Արաբական Սիացյալ Հանրապետության (ԱՄՀ) և նրա մախագահ Նասերի հետ, հավանության տալով նրա արաբական ազգայնական գաղափարներին, իսկ մյուս կողմից կարողանում էր լիբանանյան տնտեսության մեջ ներգրավել հակամասերական տրամադրություններ ունեցող արևմտյան երկրներին, Մոցի արաբական պետություններին և Սաուդյան Արաբիային, վստահեցնելով վերջիններս, որ նրանց շահերն ամբողջությամբ պաշտպանված էին Լիբանանում և, որ Լիբանանը պատրաստ էր իր տնտեսական կապերը պահպանել և նույնիսկ ամրապնդել թե՛ Արևմուտքի և թե՛ արաբական աշխարհի հետ: Ֆուադ Շիհաբը բազմիցս հայտարարում էր. «Լիբանանը հյուրընկալ է բոլոր գործարարների համար՝ Կալիֆոռնիայից մինչև Քուվեյթ»:

Նոր մախագահի քաղաքականությունը ամրապնդվեց 1960թ. ամռանը տեղի ունեցած խորհրդարանական ընտրություններով: Խորհրդարանում մեծամասնություն կազմեցին նոր մախագահի համախոհները, որոնք կողմնակից էին դրական չեզոքության քաղաքականությանը և արաբական աշխարհի ու հատկապես՝ ԱՄՀ-ի հետ հարաբերությունների սերտացմանը: Սակայն, լիբանանյան խորհրդարանում պատգամավորական տեղեր ստացան նաև մախլիհ մախագահ՝ Քամիլ Շամունի համախոհները, որոնք ընդդիմություն էին գործող մախագահին և նրա վարած ներքին և արտաքին քաղաքականությանը: Այս շրջանակները հայտարարում էին, որ «Լիբանանը գլուխ է խոնարհում ԱՄՀ-ի և նրա դեկավար Նասերի առջև»⁵:

Ի տարբերություն Շամունի և նրա կողմնակիցների, լիբանանյան փաղանգներ՝ «Քաթաիր» կուսակցությունը, որը 1958թ. ապստամբության ընթացքում Շամունի հիմնական հենարանն էր, ստանձնել էր նոր մախագահի քաղաքական գծի պաշտպանությունը⁶:

Ինչ վերաբերում էր նոր կառավարության կողմից իրականացվող ամոնեսական քաղաքականությանը, ապա ազատ տնտեսության և տնտեսական հարաբերությունների սկզբունքը մնում էր անվափռի: Ֆուսիտ Շիհաբի նախագահության տարիներին իրականացվեցին մի քանի միջոցառումներ, որոնք ուղղված էին ազգային տնտեսության զարգացմանը⁷:

Նախագահի կողմից իրականացվող ծրագրերի մեջ առաջնային տեղ էր հատկացված նաև սոցիալական ոլորտին: Այս ոլորտում Ֆուսիտ Շիհաբի ամենագլխի նվաճումը համարվում էր սոցիալական ապահովագրության մասին օրենքի ընդունումը, ինչը շիհաբական քիմի գլխավոր ձեռքբերումն էր: Ամբողջությամբ վերցված, սակայն, Ֆուսիտ Շիհաբի կողմից ձեռնարկված սոցիալական ծրագրերն իրագործվում էին շատ դանդաղ: Նրանց իրականացումը խոչընդոտվում էր կոռուպցիոն պետական համակարգում: Այս ուղղությամբ նախագահը ևս ձեռնարկեց մի շարք միջոցառումներ, սակայն նրան այդպես էլ չհաջողվեց արմատախիլ անել պետական մարմիններում տիրող կոռուպցիան:

Ֆուսիտ Շիհաբն իր նախագահության հենց առաջին տարիներից ամեն կերպ վարձում էր ամրապնդել Լիբանանում առանց այդ էլ ամուր դիրքեր ունեցող նախագահական ինստիտուտը և որքան հնարավոր էր այդ ինստիտուտը հեռու պահել լիբանանյան ավանդական կլանային քաղաքական գործիչների ազդեցությունից:

Նախագահի կողմից իրականացվում էին մի շարք միջոցառումներ, որոնք ուղղված էին «լիբանանյան պետության մոդեռնիզացմանն ու ռացիոնալիզացմանը»: Նախագահի այս քաղաքականությունը ստացավ «շիհաբականություն» անվանումը: Այն արտահայտվեց այսպես կոչված «վարչական բարեփոխումներում», որոնք սկսեցին իրականացվել 1959 թվականից⁸: Բարեփոխման նպատակն էր գտել պետական ապարատը «ուչ պիտանի, կոռումպացված» մարդկանցից: Ստեղծվեցին կառավարական հանձնաժողովներ: Այդ թվում նաև քաղաքական կուսակցությունների գործունեությունը վերահսկող և թերթերի եկամուտները վերստուգող հանձնաժողովներ: Դրա հետ մեկտեղ մշակվեցին քաղաքական կուսակցությունների և տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության կանոնակարգը համակարգող օրինագծեր: Համապատասխան օրենքներն ընդունվեցին 1963թ.⁹: Պետական ապարատի գոտումը կատարվում էր Շիհաբի նախագահության ողջ ընթացքում: Նախագահը այդ գործում ստիպված էր ցուցաբերել զգոնություն և ճկունություն, որպեսզի չխախտեր Լիբանանի կրոնոպալանական համակարգն ու չսրեր միջհամայնքային հակասություններն ու դժգոհությունները:

Ֆուսիտ Շիհաբի իշխանության տարիներին զգալի ակտիվացավ լիբանանյան բանակի հակահետախուզական վարչության՝ «Երկարող

գրասենյակի» (Deuxieme Bureau) գործունեությունը: Նախագահի կողմից կազմավորվեց այսպես կոչված Սիացյալ մարմին (ալ-Ջիհազ ալ-Մուշթարաք), որի մեջ միավորվեցին ներքին անվտանգության ուժերը, անվտանգության ընդհանուր ուժերն ու բանակի հակահետախուզական վարչությունը: Այս ուժերը համախմբվեցին «Երկրորդ գրասենյակի» ղեկավարության շուրջ: Ներքին անվտանգության խնդիրների լուծման գործում առաջնային դեր էր հատկացված Ջինվորական հետախուզությանը¹⁰:

Ֆուադ Շիհաբի ներքին քաղաքականությունն ընդդիմադիր ուժերի կողմից որակավորվեց որպես ոչ դեմոկրատական միլիտարիզմ, որը զլխավորապես հիմնված էր լիբանանյան բանակի վրա: Ֆուադ Շիհաբի քաղաքական համախոհները համախմբվել էին «ան-Նահջ» խմբավորման մեջ: «Ան-Նահջ»-ում միավորվել էին այն մահմեդական և քրիստոնեական ղեկավարները, որոնք կողմ էին Լիբանանում չափավոր բարեփոխումների իրականացմանը, դրական չեզոքության քաղաքականությանը և արաբական աշխարհի հետ հարաբերությունների սերտացմանը¹¹: Ներքաղաքական ասպարեզում «ան-Նահջը» կողմնակից էր երկրի հասարակական-քաղաքական կյանքում բանակի դերի մեծացմանը և վերջինիս կողմից վերահսկողության ուժեղացմանը: Ֆուադ Շիհաբի քաղաքական քիմում տեղ էին գտել խորհրդականներ, որոնք հիմնականում լիբանանյան բանակի մախկին սպաներ և բարձրաստիճան զինվորականներ էին: Նախագահի ողջ քաղաքական քիմն ու նրա համախոհները ստացել էին «շիհաբականներ» անվանումը:

Ֆուադ Շիհաբը իր շրջապատից ամեն կերպ վարձում էր հեռու պահել քաղաքական այն «վարկաբեկված» ավանդական գործիչներին, որոնց նա անվանում էր պանրակեթներ (fromagistes)¹²: Դրանք հիմնականում շամունականների քեփն հարող ուժերն էին: Հենց այս քաղաքական գործիչներն էլ, տեղ չգտնելով շիհաբական իշխանության շրջանակներում, ձևավորեցին հակաշիհաբական ճակատ, որի մեջ մտան Լիբանանի մախկին մախագահ Քամիլ Շամունը և վերջինիս կողմից ղեկավարվող Ազգային լիբերալ կուսակցության անդամները, Ռայմոն Էդդեն և նրա կողմից ղեկավարվող Ազգային դաշինք կուսակցությունը: Ազգային դաշինքի և շամունականների միջև համագործակցությունը սկսվեց 1960թ.: Ի տարբերություն Քամիլ Շամունի, որը ոչ մի կերպ չէր համակերպվում 1958թ. իր կրած պարտության հետ, Ռայմոն Էդդեն և Ֆուադ Շիհաբի միջև հակասությունները կապված էին մախագահի կողմից վարվող քաղաքականության մեթոդների հետ: Ռայմոն Էդդեն մեղադրում էր Ֆուադ Շիհաբին «ոչ դեմոկրատական միլիտարիզմի» մեջ: Մինչև 1960թ. Ռայմոն Էդդեն մշտապես զբաղեցնում էր մախարարական պաշտոններ, սակայն 1960թ. սկսած նա անցավ ընդդիմության շարքերը:

Էդդեն քննադատում էր նախագահի քաղաքականությունը, որը ըստ նրա չափից ավելի էր հիմնվում բանակի և հատուկ ծառայությունների վրա:

Ֆուադ Շիհաբը, իր իշխանությունն ամրապնդելու նպատակով, ամուր կապեր էր հաստատել մի քանի սուննի ազդեցիկ քաղաքական ղեկավարների հետ, որոնք զգալի դեր էին խաղացել 1958թ. ապստամբության ընթացքում: Մասնավորապես, այդ սուննի ղեկավարները կապեր էին պաշտպանում «Երկրորդ գրասենյակի» հետ, որը համարվում էր նախագահի հիմնական հենարանը: «Երկրորդ գրասենյակի» և լիբանանյան մի քանի սուննի ղեկավարների միջև որոշակի կապերի առկայությունը նպատակ էր հետապնդում թույլ չտալ սուննի համայնքի ներսում ընդդիմադիր ուժերի համախմբում սուննի ազդեցիկ ղեկավարներից մեկի՝ Սաիբ Սալամի շուրջ, որը նույնպես մինչև 1961թ. սերտորեն համագործակցում էր նախագահի հետ, սակայն, 1961թ. հետո նրա և նախագահի միջև հակասությունները սրվեցին¹³: Սա կապված էր այն հանգամանքի հետ, որ 1961թ. հոկտեմբերին Սաիբ Սալամը նախագահի կողմից հեռացվեց վարչապետի պաշտոնից և նոր կառավարությունը գլխավորեց Ռաշիդ Քարամեն, որի կազմում Սաիբ Սալամը այդպես էլ տեղ չգտավ:

Ֆուադ Շիհաբի արտաքին դրական չեզոքության քաղաքականությունը, որի արդյունքում Լիբանանը բարելավեց իր հարաբերությունները արաբական աշխարհի հետ, մեծ աջակցություն էր գտնում լիբանանյան մահմեդականների շրջանում: Ի հակակշիռ դրան, լիբանանյան քրիստոնեական շրջանակներում զգալի դժգոհություններ էին նկատվում, որոնք հիմնականում վերաբերում էին Արևմուտքի հետ հարաբերությունների թուլացմանը, Լիբանանի ռազմական դաշինքներին չմիանալու քաղաքականությանն ու արաբական աշխարհի հետ հարաբերությունների սերտացմանը:

Դրանով էր բացատրվում այն ճնշումը, որ գործադրում էին լիբանանյան ներքին ընդդիմադիր ուժերը և օտարերկրյա պետությունները Ֆուադ Շիհաբի իշխանության վրա՝ ձգտելով վտիռիության մտցնել նրա կողմից վարվող արտաքին քաղաքականության ոլորտում: Գոյություն ունեցող ճնշման լավագույն ասպացույցը 1961թ. դեկտեմբերի 31-ին Լիբանանում տեղի ունեցած պետական հեղաշրջման անհաջող փորձն էր: Դովմի սուրի՝ Սիրիական ազգային սոցիալական կուսակցության անդամները, համագործակցելով լիբանանյան բանակի վաճառքի ուժերի հետ, վարձեցին զրավել պաշտպանության նախարարության շենքը, ռադիոն, հեռահաղորդակցությունն ու մի շարք կաևոր կետեր: Սակայն, նրանք ոչ մի հաջողություն չունեցան: Լիբանանյան բանակը հավատարիմ մնաց կառավարությանը և այդ դավադրությունը հեշտությամբ ճնշեց¹⁴:

Այս հեղաշրջման թեկուզ և անհաջող փորձը ստիպեց նախագահ Ֆուադ Շիհաբին իր իշխանությունն ամրապնդելու նպատակով սերտացնել իր համագործակցությունն այնպիսի ազդեցիկ ղեկավարների հետ, ինչպիսիք էին «Քաթաիր» կուսակցության ղեկավար Պիեր Ժմայելը, Առաջադիմական սոցիալիստական կուսակցության ղեկավար Քամալ Ջունբլաթը և Ռաշիդ Քարամեն՝ սուննի ազդեցիկ քաղաքական գործիչ, որը պարբերաբար զբաղեցնում էր Լիբանանի վարչապետի պաշտոնը:

Լիբանանյան կառավարություններն ընդհանրապես աչքի էին ընկնում իրենց կարճաժամկետ գոյությամբ: Լիբանանին շատ յուրահատուկ էր երկրի մարտնի նախագահի և սուննի վարչապետի միջև տարաձայնությունների առկայությունը: Սովորաբար լիբանանյան կառավարություններն արագ փոփոխվում էին՝ պահպանվելով միայն 6-8 ամիս: Այս տեսանկյունից բացառություն էին կազմում Ռաշիդ Քարամեի գլխավորած կառավարությունները, որոնք համեմատաբար երկար էին գործում: Օրինակ՝ վերջինիս կողմից ղեկավարվող կառավարություններից մեկը գոյություն ունեցավ 1961թ. հոկտեմբեր 31-ից մինչև 1964թ. փետրվարի 20-ը:

Համաձայն Լիբանանի սահմանադրության 53-րդ հոդվածի¹⁵, երկրի նախագահը նշանակում է նախարարներին և երկրի վարչապետին, ինչպես նաև հեռացնում նրանց իրենց պաշտոններից: Սակայն, նախագահը պետք է կառավարության կազմի վերաբերյալ խորհրդակցի հիմնական քաղաքական խմբավորումների և հատկապես՝ կրոնական համայնքների ղեկավարների հետ: Թեև նրանց հետ համաձայնության չգալու դեպքում՝ նախագահը կարող է դիմել համապատասխան ճնշումների:

Այդպիսի ճնշման ձևերից մեկն էլ նախագահի հրաժարականի սպառնալիքն էր: Օրինակ՝ 1960թ. նախագահ Ֆուադ Շիհաբը դիմեց այդ քայլին և սպառնաց հրաժարական տալ, որը պայմանավորված էր այն հանգամանքով, որ քաղաքական իշխող շրջանակներն երկար ժամանակ չէին կարողանում պայմանավորվել նոր կառավարության կազմի վերաբերյալ: Ստեղծված իրավիճակում խորհրդարանի նախագահը դիմեց նախագահին և խնդրեց ետ վերցնել իր հրաժարականի դիմումը¹⁶: Այս խուսաճալումը հնարավորություն տվեց նախագահին էլ ավելի ամրապնդել իր իշխանությունը: Հետագայում, հակառակ այն բոլոր հակասությունների, որ գոյություն ունեին տարբեր կրոնական համայնքների և քաղաքական ուժերի միջև, նախագահի ցուցումները՝ կապված կառավարության ձևավորման և նրա կազմի հետ, արդեն չէին վիճարկվում:

Լիբանանում մարտնի նախագահի և սուննի վարչապետի միջև հաջող համագործակցության օրինակ էր Ֆուադ Շիհաբ և Ռաշիդ Քա-

քանն համագործակցությունը: Ռաշիդ Քարամեն հարգում էր նախագահի լիազորությունները, բայց և, որպես վարչապետ, լիովին օգտվում էր իր բոլոր իրավունքներից. իսկ Ֆուադ Շիհաբը, իր հեռքին, պատրաստակամորեն թույլ էր տալիս Քարամենին իր գործողություններում ցուցաբերել որոշակի ազատություն, որի արդյունքում լիբանոնյան մահմեդականների շրջանում բարձրանում էր վերջինիս վարկանիշը: Ռաշիդ Քարամեն կարողանում էր իր ազդեցությամբ և հեղինակությամբ վերահսկողություն սահմանել երկրի մահմեդական համայնքների վրա և ժամանակին սաստել նրանց դժգոհությունները:

Շիհաբական «ան-Նահջ»-ի կողմից վարվող քաղաքականության ակտիվ մասնակիցներից էր նաև Իլիաս Սարգսը, որը զբաղեցնում էր նախագահի գրասենյակի ղեկավարի պաշտոնը¹⁷:

Ֆուադ Շիհաբի ներքին և արտաքին քաղաքականությունը մեծ աջակցություն էր գտնում լիբանոնյան մահմեդականների շրջանում, ինչին հակառակ լիբանոնյան քրիստոնեական, մասնավորապես՝ մարոնիական շրջանակներում ձևավորվում էր լուրջ ընդդիմություն գործող նախագահի հանդեպ: Այս գործընթացի ապացույցն էր այն հանգամանքը, որ թեև «Քաթաիր» կուսակցության ղեկավար Պիեր Ժմայելը համագործակցում էր Ֆուադ Շիհաբի հետ, այդուհանդերձ, մեծ թվով փաղանգներ, դժգոհ նախագահի հատկապես արտաքին քաղաքականությունից՝ արաբական աշխարհի և, մասնավորապես, Եգիպտոսի ու նրա նախագահ Նասերի հետ հարաբերությունների մերժեցումից, լքեցին կուսակցության շարքերն ու միացան ընդդիմադիր շամունականներին¹⁸:

Լիբանանի համար գնալով ավելի դժվարանում էր պահպանել դրական չեզոքությունն ու չմիանալ որևէ ռազմական դաշինքի: Սակայն լավ էր արտաքին մի շարք գործոնների հետ:

Տարածաշրջանում գնալով սրվող ամերիկա-խորհրդային հարաբերությունների պայմաններում, Խորհրդային Միությունը բավական ակտիվորեն համագործակցում էր լիբանոնյան ձախ ուժերի հետ: Նասերի արաբական ազգայնական գաղափարները մեծ ժողովրդականություն էին վայելում լիբանոնյան մահմեդականների շրջանում: ԽՍՀՄ-ի և Եգիպտոսի միջև հարաբերությունների էլ ավելի սերտացումը զուգորդվում էր ԱՄՆ-ի և Եգիպտոսի միջև արդեն իսկ առկա սառնության մեծացմամբ: Բնական էր, որ այս պայմաններում ի հակակշիռ լիբանոնյան մահմեդականների ազգայնական տրամադրությունների, Լիբանանին հարկավոր էր որևէ արևմտյան պետության հետ հարաբերությունների սերտացում: Այս պայմաններում նախագահը հրաժարվեց ԱՄՆ-ի կամ Անգլիայի հետ հարաբերություններին առաջնայնություն տալուց և նախընտրեց Ֆրանսիային, որը համարվում էր լիբանոնյան քրիստոնյաների վաղեմի գործընկերը¹⁹: Ֆուադ Շիհաբի կարծիքով Ֆրանսիան

այն «ոսկե միջինն էր», որի հետ հարաբերությունների սերտացումը տվյալ փուլում անհրաժեշտություն էր Լիբանանի համար²⁰:

Ստեղծված իրավիճակում ԱՄՆ-ը, որը վախենում էր կորցնել Մերձավոր Արևելքում իր ռազմավարական հենակետերից մեկը՝ Լիբանանը, ի հակակշիռ Ֆրանսիայի աճող ազդեցության, որոշեց ակտիվացնել իր գործողությունները և վերսկսեց աջակցել և օժանդակություն ցույց տալ իր վաղեմի դաշնակցին՝ Քամիլ Շամունին և նրա կողմից ղեկավարվող հակաշիհաբական ճակատին, որն իր ձևավորման գործընթացում էր:

Բավական ակտիվացել էին Նասերի արաբական ազգայնական գաղափարներից ոգևորված լիբանանյան մանմեղականները: Այս ուղղությամբ ակտիվորեն աշխատանք էր տանում Բեյրութում Արաբական Միացյալ Հանրապետության դեսպան՝ Արդ ալ-Համիդ Գանիբը, որը բավական ակտիվորեն միջամտում էր Լիբանանի ներքին գործերին, փորձում իր ազդեցության տակ պահել նասերական տրամադրություններ ունեցող լիբանանյան մանմեղականներին և ամեն բան անում էր լիբանանա-եգիպտական հարաբերություններն էլ ավելի սերտացնելու նպատակով²¹: Այս հանգամանքն անհանգստացնում էր մարտնի վերնախավին, որը համախմբվում էր Քամիլ Շամունի և նրա կողմից ղեկավարվող հակաշիհաբական ճակատի շուրջ:

Այդուհանդերձ, Ֆուադ Շիհաբի նախագահության տարիները, հակառակ որոշ բացթողումների, ամենահաջողվածն էին տարբեր կրոնական համայնքների միջև Ազգային Դաշինքով²² հաստատված քաղաքական և վարչական հավասարակշռության պահպանման առումով:

Թեև, Ֆուադ Շիհաբն իր իշխանության առաջին տարիներին հերքում էր որևէ համագործակցություն «պանրակերների» դասին պատկանող քաղաքական ղեկավարների հետ, այդուհանդերձ նախագահության վերջին տարիներին, արդեն ձևավորվող ընդդիմության շարքերում որոշակի պառակտում առաջացնելու նպատակով, նախագահը զմաց որոշ զիջումների: Ավանդական կլանային գործիչների հետ համագործակցությունը գրեթե անհնարին էր դարձնում «անկախ և ոչ կոռուսպացված պետություն» ստեղծելու գաղափարը, որը նախագահը համարում էր իր հիմնական նպատակը: «Պանրակերների»՝ ավանդական կլանային ղեկավարների հետ հարաբերությունների սերտացման ու համագործակցության արդյունքում, շիհաբականների մի մասը՝ հիմնականում բանակային նախկին սպաներ, մույնպես ընդգրկվեցին կլանային տարբեր խմբավորումների մեջ, որոնք ակտիվ շվաւմներ ունեին «պանրակերներին» հետ²³:

Ֆուադ Շիհաբի իշխանության վերջին տարիներին՝ 1962-1964թթ., շիհաբական «ան-Նահեջ»-ն աստիճանաբար անկում էր ապրում: Կրկին

երկրորդական էին դարձել համազգային և առաջնահերթ՝ կլանային շահերը: Հակառակ նախագահի կողմից ձեռնարկվող բոլոր միջոցառումներին, լիբանանյան հասարակության լայն շրջանում ի հայտ էին գալիս լուրջ դժգոհություններ և անբավարարվածության դրսևորումներ: Ֆուադ Շիհաբին ընդդիմադիր ճակատը փորձում էր օգտվել այդ գործընթացից:

1963թ. լիբանանյան իշխող շրջանակներում լուրեր էին տարածվում, որ նախագահը մտադրություն ուներ փոփոխություն կատարել Լիբանանի սահմանադրության մեջ և երկրորդ անգամ ընտրվել նախագահի պաշտոնում: Լիբանում իրավիճակը զմալով շիկանում էր: Իրադարձությունների հետագա մասն ընթացքը սպառնում էր 1958թ. դեպքերի կրկնությամբ: Միայն այն տարբերությամբ, որ այս անգամ վերընտրվող նախագահի կարգավիճակում հանդես էր գալիս Ֆուադ Շիհաբը, իսկ ընդդիմադիր ճակատը գլխավորում էր Քամիլ Շամունը: Փոխվել էին միայն դերակատարների տեղերը:

Հակաշիհաբական ճակատին միացել էր նաև Սաիբ Սալամը, որը 1958թ. Քամիլ Շամունի դեմ ապստամբության ակտիվ մասնակիցներից էր: Սակայն, մոռացության տալով իր վաղեմի թշնամանքը, Սալամը համագործակցում էր Քամիլ Շամունի հետ հակաշիհաբական դաշինքում: Այս ճակատին ակտիվ աջակցություն էր ցույց տալիս նաև «սն-Նու-հար» լիբանանյան օրաթերթի խմբագիր Հասան աթ-Թուայնին, որը հակաշիհաբական ճակատի «խոսափողն» էր: Դաշինքին իր ուղղակի աջակցությունն էր ցույց տալիս նաև մարոնի պատրիարք Մեուշին²⁴: Շիհաբի նախագահության առաջին տարիներին Մեուշին աջակցություն և օժանդակություն էր ցույց տալիս նախագահին, սակայն 1961թ. հետո, վերջինս բացահայտ քննադատում էր նախագահի և նրա համախոհների կողմից իրականացվող քաղաքականությունը: Ֆուադ Շիհաբը չէր խորհրդակցում Մեուշի հետ, ինչը պարզապես զայրացնում էր մարոնի պատրիարքին, որն արդեն կորցրել էր նախագահի վրա ազդելու իր լծակները: Լիբանանի նախագահի և մարոնիների պատրիարքի միջև հարաբերությունների խզումը զուգորդվում էր սուննի ազդեցիկ ղեկավար Սաիբ Սալամի և Մեուշի միջև հարաբերությունների սերտացմամբ²⁵:

Շիհաբի վերընտրման մասին լուրերը ձեռնառու էին Շամուն-Էդդե-Մեուշի դաշինքին և այս փաստը առավելագույնս օգտագործվում էր հակաշիհաբական քաղաքական մեջ:

1964թ. խորհրդարանական ընտրություններում հակաշիհաբական դաշինքին հաջողվեց հաղթանակ տանել մի քանի ընտրատարածքներում: Սակայն, այդ հանգամանքն էականորեն չազդեց ընտրությունների արդյունքների վրա և շիհաբական թևը հաղթանակ տարավ՝ մեծամասնություն կազմելով լիբանանյան խորհրդարանում: Այս պայմաններում, եթե նախագահը որոշեր սահմանադրության մեջ փոփոխություն

մտցնել և երկրորդ անգամ վերընտրվել, խորհրդարանը պատրաստ էր աջակցել նրան:

Սակայն, Լիբանանում իրավիճակի հետագա սրումը կանխելու և 1958թ. դեպքերի կրկնությունը թույլ չտալու նպատակով, Ֆուադ Շիհաբը, որպես խոհեն քաղաքական գործիչ, նախընտրեց չխախտել սահմանադրությունը, հրաժարվեց երկրորդ անգամ իր թեկնածությունը նախագահի պաշտոնում առաջադրելուց և որոշեց քաղաքական այլ ճանապարհով նպաստել իր քաղաքական հետևորդի նախագահի պաշտոնում ընտրմանը, որը կշարունակեր իր քաղաքական գիծը²⁶:

1964թ. նախագահական ընտրությունների ընթացքում Լիբանանում բախվեցին երկու հակադիր ուժեր: Սի կողմից լիբանանյան աջ շրջանակները՝ հակաշիհաբական ճակատ՝ Քամիլ Շամունի գլխավորությամբ, որը ձգտում էր, որ նոր նախագահի պաշտոնը զբաղեցնեն այնպիսի քաղաքական գործիչ, որը արմատապես փոխեր Լիբանանի արտաքին քաղաքականությունը և վերադառնար այն քաղաքակրթյանը, որը վարվում էր մինչև 1958թ. քաղաքացիական պատերազմը, իսկ մյուս կողմից՝ շիհաբական «ամ-Նահջ» ու լիբանանյան ծախ շրջանակներ, որոնք ձգտում էին պահպանել ներքին ասպարեզում այդքան դժվարությամբ հաստատված հավասարակշռությունն ու արտաքին ասպարեզում Լիբանանի դրական չեզոքության քաղաքականությունն ու կայուն հարաբերությունները ինչպես Արևմուտքի, այնպես էլ արաբական աշխարհի հետ:

Հակաշիհաբական ճակատը, որը վտքրաթիվ ներկայացուցչություն ուներ լիբանանյան խորհրդարանում, փորձում էր օգտագործել այս հանգամանքը և ապահովել իր մարտնի անդամներից մեկի ընտրությունը նախագահի պաշտոնում: Սակայն, շիհաբական թևը խորհրդարանում մեծամասնություն էր կազմում և այս տեսանկյունից ոչ՝ Քամիլ Շամունը և ոչ՝ էլ մարտնի մեկ այլ ազդեցիկ դեկավար Ռայմոն Էդդեն որևէ հույս չէին կարող ունենալ խորհրդարանում ծայրերի մեծամասնություն ստանալու և նախագահի պաշտոնում ընտրվելու հարցում:

Նման պայմաններում նախագահական ընտրություններում առաջադրվեց Շարլ Հելուն, որի թեկնածությունը պաշտպանեց լիբանանյան ազդեցիկ շրջանակների բացարձակ մեծամասնությունը:

1964թ. նախագահական ընտրություններում 92 ձայնով՝ ընդդեմ 7-ի, հանրապետության նախագահ ընտրվեց Շարլ Հելուն²⁷: Նորընտիր նախագահը հայտարարեց, որ շարունակելու է իր նախորդի՝ Ֆուադ Շիհաբի քաղաքականությունը:

LEBANON UNDER FUAD SHIHAB. SHIHABISM (1958-1964)

In 1958 the first civil war in Lebanon had barely ended with the president Shihab's election and his appointment of Rashid Karami as a Prime Minister. Shihab understood, as perhaps no man since has, the delicate nature of Lebanon's position between East and West. Only by addressing both Lebanon's Western exterior and its Arab soul could the country survive. With this policy, Shihab steered Lebanon out of the crisis and into the greatest stability which the Republic of Lebanon ever knew.

Shihab based his administration on three principles unique. First, he sought to strike a balance between Lebanon's Christian face and the Arab nationalism that at the time was burning its way across the Middle East. Second, he attempted to address the great disparities in wealth in Lebanon, understanding that only by pulling the lower-class Sunnis and the alienated Shiites into Lebanon's prosperity would the country avoid the destructiveness of wide economic divisions. Last, Fuad Shihab was committed to building the power of the president at the expense of *Zuama*. He recognized that Lebanon could endure only by becoming an authentic nation rather than continuing as a disjointed piece of territory that greedy tribal chieftains divided and redid among themselves. Shihab had greater success with his first two goals than with his last.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Մանրամասն տե՛ս Ն. Հովհաննիսյան, Ազգային-ազատագրական պայքարը Լիբանանում 1939-1958թթ., Երևան, 1967, էջ 270-283, Sandra Mackey, Lebanon: Death of a Nation, New York, 1991, p. 122-125, K. C. Салиби, Очерки по истории Ливана, М., 1969, с. 282-284, Tabitha Petran, The Struggle over Lebanon, New York, 1987, p. 48-50, Leila M. T. Meo, Lebanon Improbable Nation, Indiana University Press, 1965, pp. 168-170.
2. Sandra Mackey, Lebanon: Death of a Nation, p. 133.
3. Նույն տեղում:
4. Նույն տեղում:
5. Kamal S. Salimi, Cross Roads to Civil War, Lebanon 1958-1976, London, 1976, p. 3.
6. Նույն տեղում:
7. Նույն տեղում:
8. Մանրամասն տե՛ս Новейшая история арабских стран Азии, М., 1988, с. 121, The Middle East and North Africa 1966-1967, London, 1967, p. 435-438, Industrial Development in the Arab Countries, United Nations Publication, New York, 1967, p. 106-108.
9. Ch. Rizk, Le Rngime Politique Libanais, Paris, 1966, p. 164.
10. "L'Orient", Beyrouth, 30.05.1963.
11. Tabitha Petran, The Struggle over Lebanon, New York, 1987, p. 58.

12. B. J. Odeh, *Lebanon: Dynamics of Conflict, A Modern Political History*, London, 1985, p. 8.
13. Tabitha Petran, *The Struggle over Lebanon*, p. 58.
14. «Սիր նշանաբանն է Հալաբը», *Բեյրութ*, 31.05.1962:
15. Конституция Ливанской Республики, в кн. Конституции государств Ближнего и Среднего Востока, М., 1956, с. 215.
16. A. Ismail, *Le Liban. Histoire d'un Peuple*, Beyrouth, 1965, p. 213.
17. Michel C. Hadson, *The Pricarious Republic: Political Modernization in Lebanon*, New York, 1985, p. 309.
18. Kamal S. Salimi, *Cross Roads to Civil War, Lebanon 1958-1976*, p. 20.
19. Michel C. Hadson, *The Pricarious Republic: Political Modernization in Lebanon*, New York, p. 304.
20. "Le Soir", Beyrouth, 14 Novembre, 1961.
21. Նույն տեղում:
22. Մանրամասն տե՛ս Լ. Հարությունյան, Լիբանանի կրոնադավանական համակարգը, Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, XIX, Երևան, 2000, էջ 88-95:
23. Kamal S. Salibi, *Lebanon under Fuad Shihab 1958-1964*, Middle Eastern Studies, No. 2, April, 1966, p. 219.
24. Նույն տեղում, էջ 220:
25. Նույն տեղում, էջ 223:
26. Helena Cobban, *The Making of Modern Lebanon*, London, 1985, p. 92.
27. В. Мельников, Политический и государственный строй Ливана, М., 1976, с. 115.